

DOI: 10.46340/ephd.2020.6.1.6

Людмила Рудницька*Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна*

НАДАННЯ РОБІТНИЧОМУ ПОСЕЛЕННЮ РОКИТНЕ МІСЬКОГО СТАТУСУ НА ВОЛИНІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Liudmyla RudnytskaORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-9107>*Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine*

GRANTING TOWN STATUS TO ROKYTNE VILLAGE IN VOLYN REGION DURING THE INTERWAR PERIOD

The process of incorporation of the town into the socio-economic space of the Second Polish Republic was implemented progressively but under rather complicated conditions. The displacement of the historical center of Rokytne to the south of the working settlement was due to the launching of the Kyiv-Kovel rail link in 1902. It resulted in the construction of “a new bridge” and separation of ex-working settlement from Rokytne village at a legal level as well. The location of the settlement near the Soviet-Polish border and the range of the events caused the creation of the Border Protection Corps (further BPC) and the appearance of the 18th BPC Battalion in Rokytne as well. The dislocation of the paramilitary unit near the town transformed the last into a border settlement. We have paid attention to the fact that in the 20s-30s of the twentieth century the Polish town growth mainly influenced the socio-cultural development of Rokytne.

Keywords: Rokytne town, the 18th battalion of BPC, magistrate, development, Polish stabilization.

По завершенні польсько-української війни 1918-1919 рр. територія Галичини та Волині відійшла до II Речі Посполитої. Певний час ними відало Цивільне управління східних земель на чолі з генеральним комісаром¹. 26 лютого 1920 р. було сформовано Сарненський повіт з північних частин Рівненського, Овруцького повітів у складі Юрівської, Олевської та Кисорицької гміни². До останньої увійшло Рокитне³, яке отримало міський статус за часів перебування в межах Поліського воєводства.

Міста Волині міжвоєнного періоду тривалий час перебували поза увагою вітчизняних дослідників. Лише підготовка фундаментальної праці «Історія міст і сіл України» спонукала до початку наукових розвідок. Так у томі «Рівненська область» розміщено 49 нарисів про найбільші населені пункти, 299 довідок про містечка та села⁴. Останнім часом тема знову набуває популярності, про що свідчать роботи М. Гона⁵ та Г. Малеончук⁶. Меншою мірою інтерес проявляється до невеликих міст волинського Полісся. Очевидно, тому Рокитне залишається за межами наукових пошуків.

¹ Волонтир, О. (2013). Формування органів польської державної адміністрації на Волині (1919-1921). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*, 3, 10-13.

² Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego z (1920). *Zarządzenie Komisarza Naczelnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego w przedmiocie utworzenia powiatu Sarneńskiego*, 2 (15III), poz. 20.

³ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1921). *Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku*, 49, 300.

⁴ Мяловицький А. В. (ред.) (1973). *Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Рівненська область*. Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 654.

⁵ Гон, М. (2018). *ROWNE: Обриси зниклого міста*. Рівне: Волинські обереги, 196.

⁶ Малеончук, Г.О. (2015). Суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Луцька у міжвоєнний період: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 250.

Метою статті є дослідження умов та механізму надання Рокитному в міжвоєнний період статусу міста, а також його функціонуванню.

Визнання за сільським поселенням статусу міста в II Речі Посполитій відбувалось відповідно розпоряджень уряду, що базувались на основі документальних звернень органів місцевого самоврядування¹. Одним із головних критеріїв була чисельність населення – воно повинно було перевищувати 2000 осіб та наявний статус, до складу якого воно раніше входило². Рокитне, серед волинських міст міжвоєнного періоду стало виключенням із правил, отримавши статус міста завдяки своєму значенню та місцерозташуванню на східному кордоні міжвоєнної Польщі. Крім того, цей процес прискорили в 1922 р. польські підприємці з Варшави Юдко Фланцрайх та Зигмунт Ренглевський, які придбавши скляний завод в Рокитному перезапустили економіку прикордонної території Волинського воєводства.

Відносно Рокитного, то такій трансформації передувало кілька подій: перейменування залізничної станції з «Охотніково» на «Рокитне-Волинське», будівництво транспортних комунікацій та придбання нових земельних ділянок. Тобто прихід нової влади розпочався з демаркації «старих» символів, які в свій час мали ідеологічне навантаження. Працівники Рокитнівського скляного заводу одні з перших з ентузіазмом сприйняли зміну назви. Крім цього було збудовано новий залізничний вокзал з червоної цегли в стилі модерн³. У 1921 р. Польськими залізничними дорогами (РКР) введено в експлуатацію вузькоколіяку «Рокитне Мочулянка» протяжністю 58 км, яка мала стратегічне значення та повинна була вдосконалити дорожню інфраструктуру. У Рокитному з'явилося локомотивне депо, головна станція вузькоколіяки, а також водонапірна вежа для заправки паровоза водою та спеціальна трьохметрова колонка⁴.

Статистичним відділом II Речі Посполитої Рокитне було зараховане до списку міст Сарненського повіту станом на 1924 рік⁵. Однак ці дії були виключенням із правил, адже на момент приєднання до Польщі, його міський статус визначався лише тимчасовими правовими та адміністративними положеннями, а не фактичним станом. Тому надання статусу міста Рокитному, означало не тільки його юридичне оформлення шляхом прийняття ряду постанов, але й створення всіх умов для відповідності «де-факто» існуючим містам, шляхом розбудови та розширення меж Рокитного.

У травні 1924 р. були створені комітети з будівництва, які при взаємодії з владою воєводств почали розробляти плани індивідуальної забудови в конкретних місцевостях. Наступним кроком стала організація однойменних повітових структур, до функцій яких належала підготовка проектно-кошторисної документації необхідної для будівництва. Водночас Міністерство фінансів Польщі надало дозвіл на кредитування житла для співробітників державного апарату в східних воєводствах. Фінансування в рамках даного проекту отримало Міністерство громадських робіт, якому підпорядковувався спеціальний Відділ державних будівель.

За участі 19 архітекторів було розроблено 32 проекти містобудування. Для зведення нових «мікрорайонів» до східних воєводств було привезено 11 млн. 600 тис. одиниць цегли та відповідно 3 млн. 800 тис. черепиці. Будівельні роботи розпочалися восени 1924 р. Переважно використовувалась деревина, адже вона була дешевше цегли. До нашого часу майже не збереглися забудови міжвоєнного періоду виключно через ресурс експлуатації даного матеріалу⁶. Окрім того, частина з них була знищена пожежами, пов'язаних із порушенням правил поведінки з вогнем

¹ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1920). *Ustawa z dnia 20 lutego 1920 r. w przedmiocie zaliczania osad wiejskich w poczet miast oraz zmiany granic miast na obszarze b. zaboru rosyjskiego*, 19, 92.

² Główny Urząd Statystyczny (1924). *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych*. Województwo poleskie. Warszawa, 8, 58.

³ Freehost (2020). *Dytkowski Jerzy. Rokitno Wołyńskie 1920-1944. Pamiętnik Jerzego Dytkowskiego* <http://wolyn.freehost.pl/wspomnienia/dytkowski_rokitno.html> (2020, березень, 10).

⁴ Inżynier Kolejowy: organ Związku Polskich Inżynierów Kolejowych (1930). *Miesięcznik poświęcony sprawom kolejnictwa i komunikacji*. Warszawa: Związek Polskich Inżynierów Kolejowych, 7 (71), 1 Lipca 1930 roku.

⁵ Główny Urząd Statystyczny (1924). *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych*.: Województwo poleskie Warszawa, 8, 58.

⁶ Ministerstwo Rob. Publ. Warszawa (1925). *Budowa pomieszczeń dla Korpusu Ochrony Pogranicza i domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich*, 4-8.

та конструкцій нагрівальних печей. Це все стало поштовхом для придбання в 1924 р. пожежного обладнання та створення добровільної пожежної дружини в Рокитному, яку очолили Юзеф Гоголевський та Єжи Дітковський¹.

Будівельні роботи проходили швидко, адже Рокитне мало достатню кількість місцевих будівельних матеріалів: деревини, піску та глини. У місті працювало 2 лісопилні, які належали євреям: перша – трьом братам Голубовіцям, друга, яка діяла в районі скляного заводу – Якову Персіцю. В умовах програми розбудови міста Рокитного, продукти діяльності лісопилень використовувалися в якості будівельного матеріалу. У міжвоєнний період дві цегельні склозаводу не діяли, тому будівельну цеглу привозили з сусіднього с. Осницьк, в якому працювало два заводи, власниками яких відповідно були євреї з Рокитного – Хайкель Кляйнман, Шимон Гендельман та Ліпа Шпільман².

Інкorporація Рокитного до соціально-економічного простору Речі Посполитої, відбувалась поетапно, завдяки урядовим стабілізаційним заходам. Міське будівництво здійснювалось в складних умовах. Статистика подій в районі радянсько-польського кордону за 1924 р. – до 189 грабіжницьких нападів і диверсій, а також 28 саботажів, в яких взяло участь більше мільйона чоловік – привела до створення Корпусу Охорони Прикордоння (далі – КОП) армійського зразка. Впродовж 1925-1926 рр. в рамках організації охорони східного кордону в складі 5-ої Бригади КОП «Поліська» був створений 18 батальйон КОП разом із ескадроном, які зайняли стратегічно важливий населений пункт – Рокитне³.

Однією з головних проблем, після того як формування приступило до виконання своїх безпосередніх обов'язків, було розміщення особового складу. Батальйон розташовувався не в казармах, а в орендованих житлових будинках, що впливало не тільки на результати служби, а й на стан дисципліни та боєготовності. Футбольне поле склозаводу, яке виконувало функцію спортивного осередку, стало місцем розташування особового складу батальйону, які проживали в наметах. Інша частина розмістилася в приміщенні аматорського театру та палаці Розенберга, де також знаходилася штаб-квартира командування та його оперативних сил⁴.

Секретна служба під назвою «Дефензіва» – гілка контррозвідки Генерального Штабу Варшави, яка займалася внутрішнім та зовнішнім шпіонажем, боролася з контрабандою, також перебувала у палаці Розенберга. Зруйнована резиденція Розенберга після війни була відремонтована і відреставрована. Службові кабінети та приміщення для допитів облаштували на другому поверсі, а в підвалах – камери для ув'язнених, більше відомі як камери тортур. Палац Розенберга ретельно охоронявся всередині й зовні солдатами. Стороннім вхід був заборонений. Після допитів, складалась відповідна документація, після чого в'язні відправлялись до суду в Рівне⁵.

Палац Розенберга, парк та прилеглі території було приватизовано в міжвоєнний період Олександром Анікінім. Він здавав палац в оренду командуванню 18 батальйону КОП. Але й цього виявилось замало, солдати проживали в недобудованих приміщеннях міста, а також у сім'ях склоробів. Офіцерський склад, починаючи з 1926 р., в місцевого населення орендував кімнати разом з кухнею – від 1 до 4. В середньому квартплата становила 41 злотих. Для прикладу: 4 кімнати, які орендував майор батальйону Едуард Шмонецький по вул. Костюшко, коштували в місяць 100 злотих. У свою чергу, найдешевше житло (1 кімната) обходилась в 25 злотих⁶.

Згідно Закону II Речі Посполитої від 15 липня 1925 р. про розміщення армії під час мирного часу передбачалося забезпечення військових структур сталим місцем проживання – казармами⁷.

¹ Wolyn (2020). *Dytkowski Jerzy. Rokitno Wołyńskie 1920-1944. Pamiętnik Jerzego Dytkowskiego* <http://wolyn.freehost.pl/wspomnienia/dytkowski_rokitno.html> (2020, березень, 10).

² Leoni, E. (ed.). (1967). *Rokitno-Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytne, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve-ha-seviva; sefer edut ve-zikaron*. Tel Aviv, 38-40.

³ Prochwicz, J. (2006). *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939 roku*. Warszawa, 21-27.

⁴ Wolyn (2020). *Dytkowski Jerzy. Rokitno Wołyńskie 1920-1944. Pamiętnik Jerzego Dytkowskiego* <http://wolyn.freehost.pl/wspomnienia/dytkowski_rokitno.html> (2020, березень, 10).

Leoni, E. (ed.). (1967). *Rokitno-Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytne, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve-ha-seviva; sefer edut ve-zikaron*. Tel Aviv, 192.

⁶ Державний архів Волинської області, ф. 46. он. 3. снр. 180, арк. 8-8 зв.

⁷ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1925). *Ustawa z dnia 15 lipca 1925 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju*, 97, poz. 68.

Їх будівництво поблизу Рокитного, розпочалось лише навесні 1925 р. на виході вулиці Понятовського. Було зведено всього 25 будівель, переважно з деревини. Лише оранжерея – з каменю, кузня – з цегли, а погріб – з бетону. Територія, на якій розміщувались казарми КОП займали 14,35 га. Це було повноцінне військове поселення з усіма належними умовами для нормальної життєдіяльності прикордонників. Так, зокрема, діяла власна пекарня та польова кухня, пральня, каналізація, столярний цех, кузня та навіть оранжерея. На території казарм розміщувались різні складські приміщення: зброї, обмундирування, продуктів, боєприпасів, вугілля. Так як більшість будівель поселення були дерев'яні, тому пожежній безпеці приділялася належна увага – існувало приміщення з відповідним реманентом¹.

Надання статусу міста відбувалось шляхом юридичного розподілу Рокитного в межах «село-місто», відповідно до розпорядження Ради Міністрів II Речі Посполитої. Економічний потенціал та приналежність до прикордоння стали ключовими критеріями для отримання міського статусу. Тобто робітниче поселення, яке розташовувалось на окраїні с. Рокитне Поліського воєводства, 1 квітня 1927 р. отримало статус міста. В його межах було створено міську гміну Рокитне².

У процесі формування міського середовища було організовано орган міського управління – магістрат. У 1927 р. відбулися перші вибори. Мером став Конрад Барановський. Враховуючи історичні зв'язки з околицею, для міста Рокитне затверджується герб «Підкова» – родовий знак мазурського роду Лехів і Гарбовських із Стариків. Перший мер Рокитного помер від туберкульозу, тому його обов'язки з 1930 р. тимчасово виконували Барац Зелік Ушер та Йозеф Лех. Цікаво, що попри наявність прикордонників в місті, на вул. Пілсудського знаходилося відділення поліції³. Одним із першочергових завдань перед новоствореним магістратом Рокитного стало придбання земельних ділянок в південній стороні від залізничної станції під будівництво та надання тимчасової назви «район».

Крім того було розроблено план раціонального розвитку мікрорайону Рокитного, розмежування та визначення місця розташування будівельного майданчика, розміщення громадських об'єктів з демаркацією вулиць. Це викликало досить багато проблем перед представниками польської влади. Іноді власник землі банально був відсутній на території Польщі, а також не з усіма вдавалось домовитися. Не секрет, що під будівництво нових мікрорайонів обиралися найбільш привабливі території. Повітовий староста повинен був жити майже в центрі міста, а такі наділи землі й коштували відповідно⁴. Ціни за гектар землі коливалися від 429 до кількох десятків тисяч злотих. Самою дешевою вважалася земля в Пружанах – трохи більше 400 злотих, а найвищі ціни були в Бресті – від 50 до 60 тисяч злотих за гектар. Що стосується будівництва прикордонної інфраструктури, то тут ціна за землю коливалася від 115 до 1500 злотих за гектар.

У свою чергу військове поселення долучилось до розбудови Рокитного, хоч і «де юре» не було частиною міста і відносилось до Кисорицької гміни. В таких умовах майор Е. Шмонецький від імені батальйону неодноразово звертався до влади Кисорицької гміни з проханням переглянути межі Рокитного та приєднати до нього територію казарм. Найближчі будівлі, з можливістю оренди для офіцерського складу, в Кисорицькій гміні знаходились на відстані 4 км. Тому розміщення офіцерів саме в Рокитному, поблизу казарм, було службовою необхідністю. Окрім розширення меж самого міста, існувала й економічна вигода внаслідок приєднання військового поселення – податки. Також вистави, організовані військовиками, відвідувала значна кількість місцевого населення, а це був єдиний спосіб потрапити на закриту територію прикордоння.

26 листопада 1928 р. у магістраті Рокитного відбулось засідання міської ради, на якому було затверджене Рішення № 225 щодо розширення меж Рокитного на захід від залізничного депо на 600 м, тобто із включенням території казарм⁵. Згідно законодавства будь-які зміни, які стосувались

¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (1928-1934). *Zmiana granic miast (Województwo wołyńskie, miasta: Radziwiłłów, Rokitno, Równa, Sarny, Włodzimierz)*, 1-302.

² Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1927). *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1927 r. o zaliczeniu osady Rokitno w powiecie sarneńskim, województwie poleskiem, w poczet miast*, 36, 320.

³ Wolyn (2020). *Dytkowski Jerzy. Rokitno Wołyńskie 1920-1944. Pamiętnik Jerzego Dytkowskiego* <http://wolyn.freehost.pl/wspomnienia/dytkowski_rokitno.html> (2020, березень, 10).

⁴ Ministerstwo Rob. Publ. Warszawa (1925). *Budowa pomieszczeń dla Korpusu Ochrony Pogranicza i domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich*, 6-8.

⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (1928-1934). *Zmiana granic miast (Województwo wołyńskie, miasta: Radziwiłłów, Rokitno, Równa, Sarny, Włodzimierz)*, 1-302.

перегляду меж міста, також проводились після звернень органів місцевого самоврядування. В даному випадку розширення меж Рокитного за рахунок території казарм, стало можливим після збору цілого ряду документів: Ухвали міської ради Рокитного та сільської с. Кисоричі, листів звернень 18 батальйону КОП, протоколу відділу Сарненського повітового сеймику, на основі яких було скориговано попередній план міста¹.

Відповідно Розпорядженням Міністра внутрішніх справ від 13 вересня 1933 р. територія казарм площею 14,35 га розширила Рокитне до 311,1 га. Розпорядження вступило в дію 1 жовтня 1933 р.² У таких умовах спостерігається ріст чисельності населення Рокитного порівняно з 1921 р. вдвічі: в 1933 р. воно становило 4027 чол. Зокрема поляки – 53%, євреї – 43%, а українці були найменш чисельними – всього 4%³. Це пояснюється не скільки політикою II Речі Посполитої, стільки історичними передумовами. Адже засновник скляного заводу – єврей, який всіляко заохочував єврейський капітал, створював максимально комфортні умови для ведення бізнесу. Крім того, фактично весь робітничий клас, який відповідав за виробничий процес, представляли поляки. Такий уклад проіснував до початку Другої світової війни.

Запровадження польського золотого в 1924 р.⁴ сприяло покращенню соціально-економічного становища Рокитного, що було основою розбудови й розвитку даного прикордонного міста. Таким чином, збільшилась доля рокитнівського експорту, передусім скла та пиломатеріалів. В той період Рокитне називали: «Маленька Америка». Провідні фірми Англії, Франції, Бельгії та Німеччини направляли своїх представників до Рокитного для придбання деревини та встановлення відносин зі склозаводом. Стихійно відкривались в місті представництва всесвітньо відомих на той час фірм «Neam and Booth» (Англія), «Parmentier and Partners» (Франція, Бельгія).

Про фінансову стабільність мешканців Рокитного свідчить і різноманітність діючих фінансово-кредитних установ. В Рокитному діяла і польська кооперативна каса, відома під назвою Каса Стефчика. Після затвердження статуту, Каса розпочала свою діяльність 15 жовтня 1928 р. в Рокитному, рівно через місяць було внесено до публічного реєстру під номером 443. Пайовий капітал на одного члена становив 25 злотих. Всього Каса Стефчика в Рокитному налічувала 161 чоловік. Серед яких був перший мер К. Барановський, його заступник Й. Лех, та лікар Борис Анішук.

Перерва в діяльності Каси була пов'язана з економічною кризою 1929-1933 рр. та призупиненням діяльності скляного заводу «Vitrum», який в 1933 р. згорів. Разом із пуском скляного заводу в 1934 р., Каса Стефчика, яка знаходилась на вул. Собеського 8, відновила свою діяльність. Під керівництвом Яна Зарчинського вищезазначена установа надавала кредити в Рокитному до 1937 р.⁵

Дислокація 18 батальйону КОП в Рокитному зумовила створення власного кооперативу, який задовольняв економічні і культурні потреби дійсних членів: офіцерів, унтер-офіцерів та рядових. Кооператив батальйону купував оптом продукти харчування, предмети солдатського та господарського вжитку, займався орендою та купівлею нерухомості. Крім того кооператив фінансував культурно освітні інституції формації: читальні, бібліотеки, кімнати відпочинку та ін.⁶

Через збільшення попиту на кредити, в Рокитному відкрито в 1928 р. Банк Людовий. Його директором, 9 років з 10, був Ашер Зеліг Баратц, який в 1922 р. приїхав до Рокитного з Франції, працювати на скляному заводі. На відміну від Каси Стефчика Банк Людовий був орієнтований на всіх жителів, надаючи кредити незалежно від сфери занять, його діяльність ґрунтувалась виключно

¹ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1920). *Ustawa z dnia 20 lutego 1920 r. w przedmiocie zaliczania osad wiejskich w poczet miast oraz zmiany granic miast na obszarze b. zaboru rosyjskiego*, 19, 92.

² Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1933). *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 1933r. o zmianie granic miasta Rokitna w powiecie sarneńskim, województwie wołyńskim*, 73, 537.

³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (1928-1934). *Zmiana granic miast (Województwo wołyńskie, miasta: Radziwiłłów, Rokitno, Równa, Sarny, Włodzimierz*, 1-302.

⁴ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (1924). *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie systemu monetarnego*, 7, 65.

⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (1927-1929, 1934-1939). *Kasa Stefczyka w Rokitnie (połączona: Kasa Stefczyka w Kisoryczach i Kasa Stefczyka w Rokitnie) – (woj. Wołyńskie, pow. Sarny)*, sygn. 15748.

⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie. *Spółdzielnia Spożyców (1925, 1929, 1932-1934, 1937). «W jedność sila» w Rokitnie (d.: Spółdzielnia Spożycowa XVIII Baonu Ochrony Pogranicza w Rokitnie) – (woj. Wołyńskie, pow. Sarny)*, 15751

на класичних банківських операціях¹. Банк допомагав дрібним торговцям, надаючи кредити під низький відсоток. З часу заснування Банку Людового відбулось оновлення середнього класу, які завдяки своїй праці значно покращили інфраструктуру міста Рокитного.

При підтримці малого бізнесу було відкрито два кінотеатри. Кінотеатр «Полонія», на 140 місць, що належав Станіславу Сіконю, працював взимку 4 дні на тиждень, а влітку – 3. Інший, під назвою: «Дол» (власник – Станіслав Гарзвінкель), був дещо більшим: максимальна кількість глядачів, яку вмщав кінозал становила 149 чоловік. Кіносеанси відбувалися тричі на тиждень. Лише в м. Сарни кінотеатри працювали щодня та приймали в 1,5 рази більше відвідувачів, ніж в Рокитному².

Велика кількість приїжджих зумовили стрімкий розвиток готельного та ресторанного підприємництва в Рокитному. Готелів функціонувало два: один належав Аарону Літваку, другий, по вул. Костюшко – Моше Кацу. Дані заклади стали місцем, де відбувалися зустрічі, перемовини та укладалися досить важливі угоди та контракти, які сприяли економічному розвитку міста.

Торгівля як і ресторанно-готельний бізнес зосереджувалась переважно в руках єврейського населення. Першим економічним районом Рокитного стала вул. Пілсудського, яка з'єднувала село з містом. Там діяло багато різних магазинів, які забезпечували всі потреби населення: галантерейні (Лейбль Гітельман, Авраам Грішпан, Х. Кляйнман), продуктові (Моше Ліфшиць, Мотель Кремер, Леві Гріншпан), будівельних матеріалів (Ш. Гендельман, Авраам Сліп), канцелярські (Авраам Шварц, Л. Шпільман), скла (Б. Кокель). Монополія існувала лише в гуртовій торгівлі, склад магазин М. Ліфшиця, який розташовувався неподалік залізничного вокзалу, в пішій доступності до базарної площі³.

Найприбутковішими були магазини, що розташовувались на залізничній станції Рокитне Волинське. Річний оборот магазину «Гутман і Грішпан» становив 178 тис. 542 злотих, а це 13% обороту Рокитнівського скляного заводу в 1934 р., магазин М. Ліфшиця – 156 тис. 557 злотих, дещо менший прибуток у «Ройз і Терло» – 128 тис. 376 злотих⁴.

Базарна площа є характерним урбаністичним елементом будь-якого міста. Така ж була і в Рокитному, облаштована згідно всіх канонів: прямокутної форми, неподалік центру, поблизу синагоги, вокзалу, поштового відділення, та магазину-складу гуртової торгівлі. На базарній площі проводились ярмарки два рази на місяць – 5 і 18 числа.

Неоціненний внесок у розбудову міста вніс будівельник Моше Хірш Лінн. Він був активним учасником та ініціатором збору коштів для будівництва «нової» синагоги в Рокитному. «Стара», як її називали, хоч юридично залишилась в с. Рокитному, не була залишена прихожанами. «Нова», міська синагога, працювала у вихідні та святкові дні, а двері «старої» були відчинені щодня⁵.

Магістрат Рокитного виділив на будівництво костелу 1 га 334,74 м², однак за браку коштів вдалось збудувати лише дерев'яний костел-капличку св. Терези з Лізьє, який було висвячено 8 грудня 1926 р. Для забезпечення належних умов заснування католицької парафії в Рокитному в 1927 р. збудовано житло для ксьондза Станіслава Фіалковського. З приходом нового голови парафії Бруно Виробіша 1 листопада 1931 р. було розпочато роботи з реконструкції костелу. Спільними зусиллям адміністрації скляного заводу, 18 батальйону КОП, а також прихожан впродовж 1931-1936 рр. було добудовано мурований бічний неф, змінено фасад і задню частину костелу. Всередині костелу розміщено 6 вітарів. У 1932 р. поряд з костелом збудовано грот в честь непорочного зачаття Ісуса Христа. Офіційне освячення оновленого костелу св. Терези з Лізьє відбулось 25 жовтня 1936 р. ксьондзом Яном Левінським⁶.

У Рокитному функціонувало два осередки освіти: єврейська школа Тарбут (платна) та державна польська школа (безкоштовна). До будівництва постійних приміщень школи «гастролювали» по орендованим. Свій вклад у розбудову міста робив кожен його житель. Прикладом такої самовіддачі було пожертвування 8 дубів сім'єю Хагая Баума для будівництва приміщень освітніх закладів.

¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (1928-1934, 1938). *Bank L udowy w Rokitnie /Rokitno/ – (woj. Wołyńskie, pow. Sarny)*, 15747.

² Державний архів Волинської області, ф. 46. он. 9. снр. 4779, арк. 12.

³ Leoni, E. (ed.). (1967). *Rokitno-Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytno, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve-ha-seviva; sefer edut ve-zikaron*. Tel Aviv, 41-48.

⁴ Державний архів Волинської області, ф. 34. он. 2. снр. 454, арк. 58.

⁵ Leoni, E. (ed.). (1967). *Rokitno-Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytno, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve-ha-seviva; sefer edut ve-zikaron*. Tel Aviv, 163.

⁶ *Kalendarz duszpasterski na rok 1937 parafii św. (1937). Teresyod dzieciątka Jesus w Rokitnie Wołyńskim*. Łuck: Drukarnia kurii biskupiej, 16-17.

Ділянка для майбутньої єврейської школи на площі між вулицями Торговою та Понятовського коштувала дуже дорого, що зумовило уповільнення темпів будівництва. Будівельний комітет звертався до кожного, хто міг допомогти. Я. Персіц, власник лісопильні, пожертвував пиломатеріали. Каміння для фундаменту були привезені з Клесівського кар'єру. Інші витрати перекривались пожертвуваннями євреїв Рокитного. Було організовано збір спортивного інвентарю.

Будівельні роботи тривали впродовж 1928–1931 рр. Учні також допомагали в будівництві школи, разом із вчителями носили пісок для облаштування дерев'яної підлоги. Не вистачало для всіх бажаних відповідних інструментів, тому діти, не зважаючи на це, використовували підручні засоби. Сім кімнат, вчительський та кабінет директора школи укомплектовані новими меблями та навчальними посібниками. Класні кімнати знаходилися в зовнішньому краю будівлі, а велика аудиторія – в центрі. Вона використовувалася як спортивна зала, зал для зборів та різноманітних заходів для єврейської спільноти міста. В центрі висів герба Польщі – білий орел на червоному фоні, а також світлини Хаїма Вейцмана, Теодора Герця, Хаїма Бялика, Менахема Ушишкіна.

З метою виховання освідченого, патріотично налаштованого населення в рамках колонізації шкільної освіти, спільними зусиллями працівників склозаводу та 18 батальйону КОП зібрано кошти та збудовано 7 ми класну школу. Єврейська школа не мала такої підтримки у владних структур, тому і збудована була з дерева. Польську школу збудували з цегли, вона була просторою, добре укомплектованою та оснащеною¹.

У місті функціонували три осередки охорони здоров'я: військовий пункт із лабораторією та страхова медична Каса склозаводу. До того ж в місті було два стоматологічних кабінети. Працювали тут виключно дипломовані лікарі стоматологи, серед яких і донька директора Банку Людового Сара Барац. Ще одним дипломованим спеціалістом в Рокитному був Б. Аніщук, доктор медичних наук, який отримав посаду міського лікаря. У Рокитному працювала найпопулярніша аптека в районі, яка належала Ною Солдману, в якій купував медикаменти для працівників² свого кар'єру в с. Карпилівка Тарас Бульба Боровець³.

Отже, в міжвоєнний період Рокитне зазнало якісних змін: було запущено процес його трансформації – від робітничого поселення, в складі села, до міста. Межі були розширені за рахунок територій на яких дислокувався 18 батальйон КОП «Рокитне». Завдяки розширенню інфраструктури населеного пункту в 1927 р. він отримав статус міста. Однією з умов швидкого розвитку Рокитного була відкритість культур його мешканців, які залишили вагомий історико культурний спадок. Серед перспектив подальшого вивчення цієї теми можна зазначити наступні: залежність соціокультурного простору Рокитного від становища та розвитку підприємства міста та мирне співіснування єврейської та польської культур в міжвоєнний період.

References:

1. UN Document (1947). *A/RHS/106 (S-1)*. [in Russian].
2. Archiwum Akt Nowych w Warszawie [Central Archives of Modern Records in Warsaw] (1928-1934). *Zmiana granic miast (Województwo wołyńskie, miasta: Radziwillów, Rokitno, Równa, Sarny, Włodzimierz)* [Change of city borders (Volyn Voivodship, cities: Radziwillow, Rokitno, Rowna, Sarny, Wlodzimierz)], 1-302 [in Polish].
3. Archiwum Akt Nowych w Warszawie [Central Archives of Modern Records in Warsaw] (1928-1934, 1938). *Bank Ludowy w Rokitnie /Rokitno/ – (woj. Wołyńskie, pow. Sarny)* [Bank Ludowy w Rokitnie / Rokitno / – (Wolynskie voivodeship, Sarna poviat)], 15747. [in Polish].
4. Archiwum Akt Nowych w Warszawie [Central Archives of Modern Records in Warsaw] (1927-1929, 1934-1939). *Kasa Stefczyka w Rokitnie (połączona: Kasa Stefczyka w Kisoryczach i Kasa Stefczyka w Rokitnie) – (woj. Wołyńskie, pow. Sarny)* [The Stefczyk Fund in Rokitno (combined: the Stefczyk Fund in Kisorycze and the Stefczyk Fund in Rokitno) – (Wolynski voivodeship, Sarna poviat)], 15748. [in Polish].
5. Archiwum Akt Nowych w Warszawie [Central Archives of Modern Records in Warsaw] (1925, 1929, 1932-1934, 1937). *Spółdzielnia Spożywców «W jedności siła» w Rokitnie (d.: Spółdzielnia Spożywcza XVIII Baonu Ochrony Pogranicza w Rokitnie) – (woj. Wołyńskie, pow. Sarny)* [Spółdzielnia Spozywcow «In unity is strength» in Rokitno (former: Spoldzielnia Spozywcow XVIII Borderland Protection Battalion in Rokitno) – (Wolynskie voivodeship, Sarny poviat)], 15751. [in Polish].

¹ Leoni, E. (ed.). (1967). *Rokitno-Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytne, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve-ha-seviva; sefer edut ve-zikaron*. Tel Aviv, 87-110, 190.

² Там само, 38.

³ Центральний державний архів громадських об'єднань України, *ф. 1, он. 23, спр. 703, арк. 8*.

6. Ministerstwo Rob. Publ. Warszawa (1925). *Budowa pomieszczeń dla Korpusu Ochrony Pogranicza i domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich* [Construction of premises for the Border Protection Corps and houses for state officials in eastern voivodeships], 127. [in Polish].
7. Centralnyi Derzhavnyi Arkhiv Hromadskykh Obyednan Ukrainy [Central State Archives of Public Associations of Ukraine], *f. 1, op. 23, spr. 703* [in Ukrainian].
8. Derzhavnyi arkhiv Volynskoyi oblasti [State Archives of Volyn Region], *f. 34, op. 2, spr. 454*. [in Ukrainian].
9. Derzhavnyi arkhiv Volynskoyi oblasti [State Archives of Volyn Region], *f. 46, op. 3, spr. 180*. [in Ukrainian].
10. Derzhavnyi arkhiv Volynskoyi oblasti [State Archives of Volyn Region], *f. 46, op. 9, spr. 4779*. [in Ukrainian].
11. Wolyn (2020). *Dytkowski Jerzy. Rokitno Wołyńskie 1920-1944. Pamiętnik Jerzego Dytkowskiego* [Ditkovsky Jerzy. Rokytne-Volyn'ske 1920-1944. Jerzy Dytkowski's diary].
<http://wolyn.freehost.pl/wspomnienia/dytkowski_rokitno.html> [in Polish].
12. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Journal of Laws of the Republic of Poland] (1920). *Ustawa z dnia 20 lutego 1920 r. w przedmiocie zaliczania osad wiejskich w poczet miast oraz zmiany granic miast na obszarze b. zaboru rosyjskiego* [Act of 20 February 1920 on counting rural settlements as cities and changing city borders in the area of the former Russian partition], 19, 92. [in Polish].
13. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Journal of Laws of the Republic of Poland] (1921) *Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku* [The peace treaty between Poland and Russia and Ukraine signed in Riga on March 18, 1921], 49, 300. [in Polish].
14. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Journal of Laws of the Republic of Poland] (1924). *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie systemu monetarnego* [Regulation of the President of the Republic of January 20, 1924 regarding the monetary system], 7, 65. [in Polish].
15. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Journal of Laws of the Republic of Poland] (1925). *Ustawa z dnia 15 lipca 1925 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju* [Act of 15 July 1925 on accommodation of the army in peace], 97, 68. [in Polish].
16. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Journal of Laws of the Republic of Poland] (1927). *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1927 r. o zaliczeniu osady Rokitno w powiecie sarnieńskim, województwie poleskiem, w poczet miast* [Regulation of the Council of Ministers of April 1, 1927 regarding the inclusion of the Rokitno settlement in the Sarna poviat, in the Polesie voivodship, among cities], 36, 320. [in Polish].
17. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej [Journal of Laws of the Republic of Poland] (1933). *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 1933r. o zmianie granic miasta Rokitna w powiecie sarnieńskim, województwie wołyńskim* [Regulation of the Minister of the Interior of September 13, 1933. on changing the borders of the city of Rokitna in the Sarna County, Volhynia Province], 73, 537. [in Polish].
18. Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego [Government Gazette of the Civil Administration of the Volyn Lands and the Podil Front] (1920). *Zarządzenie Komisarza Naczelnego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego w przedmiocie utworzenia powiatu Sarnieńskiego* [Order of the Supreme Commissioner of the Volyn Region and the Podolian Front regarding the creation of the Sarnieński poviat], 2 (15III), 20. [in Polish].
19. Hon, M. (2018). *ROWNE: Obrisy znykloho mista* [Rivne. Outlines of a missing city]. Rivne: Volynski oberehy. [in Ukrainian].
20. Inżynier Kolejowy: organ Związku Polskich Inżynierów Kolejowych [Railway Engineer: an organ of the Association of Polish Railway Engineers] (1930). *Miesięcznik poświęcony sprawom kolejnictwa i komunikacji. Warszawa: Związek Polskich Inżynierów Kolejowych, 7 (71), 1 Lipca 1930 roku*. [in Polish].
21. Myalovitskiy, A. V. (ed.) (1973). *Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR* [The History of Cities and Villages of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Holovna redaktsiia URE AN URSR. [in Ukrainian].
22. Kalendarz duszpasterski (1937). *Parafii św. Teresy od dzieciątka Jesus w Rokitnie Wołyńskim* [Pastoral calendar for 1937 of the parish of Saint Teresa from the baby Jesus in Rokitno Wołyński]. Łuck: Drukarnia kurii biskupiej. [in Polish].
23. Maleonchuk, H.O. (2015) *Suspilno-politychnyi, sotsialno-ekonomichnyi ta kulturnyi rozvytok Lutska u mizhvoiennyi period* [Socio-political, socio-economic and cultural development of Lutsk in the interwar period (1919–1939)]: *dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk*. Lutsk: Skhidnoievropeyskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
24. Prochwicz, J. (2006). *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939 roku* [Border Protection Corps 1924-1939]. Warszawa. [in Polish].
25. Leoni, E. (ed.). (1967). *Rokitno-Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytne, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve-ha-seviva; sefer edut ve-zikaron*. Tel Aviv. [in English].
26. Główny Urząd Statystyczny [Central Statistical Office] (1924). *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych* [Index of localities of the Republic of Poland based on the results of the First Census of September 30, 1921 and other official sources]. Warszawa: Województwo poleskie, 8. [in Polish].
27. Volontyr, O. (2013). *Formuvannia orhaniv polskoi derzhavnoi administratsii na Volyni (1919-1921)*. [The formation of the polish state administration in Volyn (1919-1921)]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia, 3*, 10-13. [in Ukrainian].